

TİRE MÜZESİ'NDEN YENİ YAZITLAR
NEW INSCRIPTIONS FROM THE TİRE MUSEUM

HÜSEYİN UZUNOĞLU*

Öz: Bu makalede, Tire Müzesi'nde korunan toplam 5 tane yeni Hellence yazıt tanıtılmaktadır. İlk yazıt, Kaystros Vadisi'nin en büyük kırsal yerleşimlerinden birisi olan Bonitai *katoikia*'sı tarafından *prostoon*'un yapımına/onarımına 150 *denaria* katkıda bulunan ve Artemis rahibeliği ile *gymnasiark*'lık görevlerini de üstlenmiş Tatiane'nin onurlandırılması ile ilgilidir. İkinci yazıt MÖ III/II. yüzyıla tarihlenen ve genellikle Dioskouroi ile ilişkilendirilen bir *epitheton* olan Anakes'e yapılan bir adaktır. Üçüncü yazıt, Kaystros Vadisi'nde kullanılan Pharsalos Era'sına göre MS 170/171 yılına tarihlenen ve Zeus Glaukas'a Diodoros tarafından Athenodoros için sunulan bir adak stelidir. Stelin üzerinde yer alan bir çift göz betimi, Athenodoros'un gözlerinden hasta olduğunu ve bir şekilde iyileştiği için tanrıya karşı olan şükranının ifade ettiğine işaret etmektedir. Dördüncü ve beşinci yazıtlar mezar yazıtı olup ilki harf karakterine göre MS II. yüzyıla, diğeri ise MS 348/349 ya da MS 385/386 yılına tarihlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tire • Kaystros Vadisi • Bonitai *Katoikia*'sı • *Prostoon* • *Peristoon* • Anakes • Zeus Glaukas

Abstract: This article presents 5 new Greek inscriptions kept today in the Tire Museum. The first inscription concerns the honouring of a certain Tatiane by one of the largest rural settlements of the Cayster Valley, the *katoikia* of Bonitai. The inscription reveals that she held the priestesshood of Artemis, performed the *gymnasiarchia* and contributed 150 *denaria* to the construction/restoration of the *prostoon*. The second inscription dated to 3/2. cent. B.C. is an *ex-voto* dedicated to Anakes, who are mostly associated with the Dioskouroi. The third inscription is also a votive stele dedicated to Zeus Glaukas by a certain Diodoros on behalf of an Athenodoros and dated exactly to 170/1 A.D. according to the Pharsalan Era employed in the Cayster Valley. The representation of a pair of eyes on the stele indicates that Athenodoros was coping with an ocular disorder and expressed his gratitude to the god for his recovery. The fourth and fifth inscriptions are funerary stones, the former of which belongs to II. cent. AD. according to its lettering style and the latter is dated to 348/9 AD. or 385/6 AD.

Keywords: Tire • Cayster Valley • *Katoikia* of Bonitai • *Prostoon* • *Peristoon* • Anakes • Zeus Glaukas

Kaystros (Küçük Menderes) Vadisi'nin merkezinde, İzmir'in yak. 80 km güneydoğusunda yer alan Tire ilçesi (antik Thyaira) antikçağdan başlayarak günümüze kadar uzanan zengin kültür kalıntılarına sahip önemli bir yerleşim yeridir¹. Bu şirin ilçenin küçük ama koleksiyonu bakımından çok

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya.

0000-0001-7707-4647 | huseyinuzunoglu@gmail.com

Müzedeki yazılı eserleri kopyalamamız için bizlere izin veren müze müdürü Sayın Enis Üçbaylar'a, bizleri en iyi şekilde ağırlayan ve müzedeki çalışmalarımız sırasında bizlere yardımcı olan müze arkeologları Sayın Faruk Tekin, Fırat Çeşme ve Gaye Demirciler'e ve ayrıca (MA) Ali Özkan'a çok teşekkür ederim. Bu çalışma, Ekim 2018'de Cenevre'de bulunan "Fondation Hardt pour l'étude de l'antiquité classique"de, "The New Inscriptions from Tire Museum and the Historical Geography of the Cayster Valley" başlıklı projeye burslu olarak geçirdiğim 3 haftalık araştırma ziyareti sırasında şekillenmiştir. Vakfın müdürü sayın Prof. Dr. Pierre Ducrey'e ve genel sekreter sayın Dr. Gary Vachicouras'a destekleri ve konukseverlikleri için teşekkürü bir borç bilirim.

¹ Yapılan arkeolojik araştırmalar, ovanın yerleşim tarihinin Geç Kalkolitik Çağ'da başladığını ve Doğu Roma Dönemi'ne kadar hemen hemen kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir, bk. Meriç 2009, 24-25; 64-65;

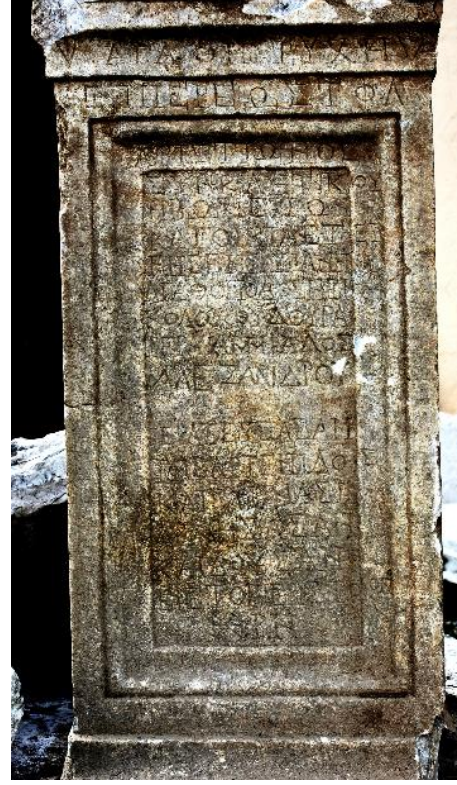
zengin müzesi, Kaystros Vadisi'nin önemli antik yerleşimlerinden (Almoura, Bonitai, Dideiphyta 'Titeiphyta', Savenda *katoikia*'ları) taşınan yazıtlarla doludur². Vadinin büyük bölümünde 2007-2013 yılları arasında bir yüzey araştırması yürüten Marijana Ricl, Ödemiş ve Tire müzelerindeki yazıtları da çalışmıştır³. Ancak 2017 yılından itibaren müze müdürlüğünün izniyle müzeye gelen yeni yazıtlar ya da daha önce M. Ricl tarafından kopyalanmamış yazıtlar tarafımdan çalışılmaya başlanmıştır⁴. Bu makalede, yapılan bu çalışmalarda kaydettiğimiz bazı yeni yazıtlar tanıtılmaktadır.

1. Tatiane'nin Onurlandırılması

Alttan ve üstten profilli, mermerden heykel kaidesi. Taş 2018 yılında müzeye Küçükkale köyünden getirilmiştir ve henüz envanter numarası verilmemiştir. Yazıtın ilk satırı profil üzerinde yer almaktadır. Yazıt, 3. satırdan itibaren kaidenin gövdesine işlenen bir panelin içine kazınmıştır ve zaman zaman panelin sağ kenarından taşmaktadır. Üst profilde küçük bir kırık vardır.

Ölçüler: Y: 94 cm; G: 46 cm; D: 53 cm; Harf Yük. 1-8-2,1 cm.

Tarih: Olasılıkla MS II-III. yüzyıl.

Külzer 2017, 196-197; Kirbihler 2018, 133-135.

- ² Bunlara yeni bir örnek Tire'nin yak. 15 km doğusundaki Kırtepe isimli bir köyden ele geçen yeni bir onurlandırma yazıtıdır, bk. Uzunoglu 2019, 427-440. Bu yazıta göre, Roma İmparatorluk Dönemi'nde vadinin en önemli antik kentlerinden Hypaipa'nın egemenlik alanında yer aldığı ve isminin de Lydomouandetai olduğu anlaşılan bir *katoikia*'da 10 üyeden oluşan bir derneğin (*symbiosis*) üyeleri 17 defa şarap festivali düzenlenmesi, 15 defa zeytinyağı dağıtımı yapılması ve *stoa*'nın iki *diastylon*'un yaptırılması gibi işleri gerçekleştirmişler ve 3 altın çelenkle onurlandırılmaya layık görülmüşlerdir. Bu üyelerden iki tanesinin *logistes* olarak anılması ve yapılan tüm bu etkinlikler, Lydomouandetai *katoikia*'sının Kaystros Vadisi yerleşimleri arasında oldukça önemli bir konumda olduğuna işaret etmektedir.
- ³ Ricl 2009a. M. Ricl, uzun yıllar yürüttüğü bu epigrafik yüzey araştırmalarının sonuçlarını bir *corpus*'ta toplamayı planlamakta olup, bugüne kadar çeşitli dergilerde ya da editörlü kitaplarda kaydettiği yeni yazıtları dağınık olarak tanıtmıştır. Bu yayınlardan bazıları için bk. Ricl 2009b; 2010a; 2013; 2015.
- ⁴ M. Ricl tarafından çalışılmamış yazıtlar gerek kendisinin müze müdürlüğüne sunduğu çalışma raporu hem de yayımladığı iki makalesindeki bilgiler göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir, bk. Ricl 2009a; 2010b.

Ϝ ἀγαθῆ τύχη Ϝ	Ἀλεξάνδρου
ἐπὶ ἱερέως Τ. Φλ.	12 ἱερατεύσασαν
Ἀριστίωνος	<i>vac.</i>
4 συνκλητίκου	τῆς Ἀρτέμιδος
ἢ Βωνειτῶν	καὶ γυμνασι-
κατοικία ἐτεί-	αρχήσασαν
μησεν Τατιάνην	16 καὶ δοῦσαν
8 Ἀγαθόποδος Νει-	εἰς τὸ πρόστοον
κολόχου δ', θυγα-	Ϟ ρν'
τέρα Ἀμμιάδος	

Hayırlı uğurlu olsun! Senatör sınıfından T(iberius) Fl(avius) Aristion'un rahipliği sırasında, Boneitai katokia'sı, Artemis rahibeliği ve gymnasiarkh'lık yapmış ve portiko'nun (inşasına/onarımına) 150 denaria bağış yapmış olan, 4. Neikolokhos oğlu Agathopous'un (üvey) kızı, Aleksandros oğlu, Ammias'ın ise (öz) kızı olan Tatiane'yi onurlandırdı.

Str. 1-2: ἐπὶ ἱερέως Τ. Φλ. Ἀριστίωνος. Bu rahip, *IEphesos* VII.1, No. 3239A'daki ἐπὶ εἰαρέος Τ. Φλ. Ἀριστ[...] ile aynı kişi olmalıdır. Dolayısıyla o yazıtta Ἀριστ[...] olarak yarım kalan kısmın Ἀριστ[ίωνος] şeklinde tamamlanması mümkündür. Rahiplerin kırsal yerleşimlerdeki konumunun çok ön planda olmadığını belirten Chr. Schuler, buna gerekçe olarak rahiplerin eponym olarak hemen hemen hiç belgelenmemiş olduğunu öne sürmüştür ve tek istisna olarak *IEphesos* VII.1, No. 3239A'ü göstermiştir⁵. Bizim yazıtımızda söz konusu rahibin açık bir şekilde senatör sınıfından olduğunun belirtilmesi, Ch. Schuler'in bu fikrini çürütmektedir. Ayrıca, özellikle kuzey-doğu Lydia'da kırsal yerleşimlerde rahiplerin eponym memuriyet üstlendikleri çeşitli örneklerle bilinmektedir (Petzl 1994, 94). Kırsal yerleşimlerde rahiplikler genel olarak yıllık değil, hayat boyu sürdürülmekteydi (BE 1978, 434).

Str. 5-6: ἢ Βωνειτῶν κατοικία: Hem bu yazıtın ele geçtiği Küçükale, hem de yak. 3 km kuzeydoğusundaki Büyükkale köyü Bonitai *katoikia*'sının sınırları içerisinde yer almaktaydı. Mezar cezalarının Ephesos kentine ödeneceği gösteren yazıtlar (*IEphesos* VII.1, No. 3225 ve 3230) ve aynı zamanda Artemision arazilerinin sınır yazıtları (*IEphesos* VII.2, No. 3501 ve 3502) bu *katoikia*'nın Ephesos'a bağlı olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca bk. Meriç 2009, 73-79. Ephesos teritoriyundaki kırsal yerleşimlerle ilgili olarak bk. Kirbihler 2009, 313-317.

Str. 10: Ἀμμιάς yazıtlarda sıkça kullanılan ve hem kadın hem de erkeğe ait olabilen ve Lallname grubuna giren yerel bir isimdir (Zgusta 1964, § 57-31).

Str. 16-18: καὶ δοῦσαν εἰς τὸ πρόστοον Ϟ ρν'. Bonitai *katokiası*'ndaki Artemis rahibelerinin yaptıkları bağışları anlatan ve bizim yazıtı benzer içerikte 4 yazıt daha bilinmektedir: *IEphesos* VII.1, No. 3233; 3239; 3239A ve Ricl 2013, No. 10. *IEphesos* VII.1, No. 3232'nin de bu gruba dâhil olduğu söylenebilir, ama yazıtın sadece ilk üç satırı günümüze kaldığından bu konuda kesin bir şey söyleyemiyoruz. Bu 4 yazıtın ikisinde (*IEphesos* VII.1, No. 3233 ve Ricl 2013, No. 10) bu rahibelerin *peristoon* için 150 *denaria* bağış yaptıkları yazılıdır. 3239A nolu yazıtta yine bir 150 *denaria*'lık bağıştan

⁵ Schuler 1998, 251, dn. 233 ile birlikte: "Für eine wenig herausgehobene Position der Priestertümer in den Dorfgemeinden spricht auch, daß sie kaum einmal eponyme Funktion".

söz edilmektedir ancak bu paranın ne için verildiği yazıtta belirtilmemektedir. Diğer örnekler göz önünde bulundurulursa bunun da yine *peristoon* ile ilgili olduğunu düşünebiliriz. 3239 nolu yazıtta ise bu defa iki Artemis rahibesi, *peristoon* için kendi ceplerinden 2 stoa'nın onarımını üstlenmişlerdir, ancak ne kadar para harcadıkları yazıtta yine yoktur: ὑπὲρ τῆς συνκαταθεσέως τοῦ περιστώου ἐπεσκεύασεν παρ' ἐαυτῶν τὰς δύο στοὰς τοῦ ἄνω προνάου. *IEphesos* editörlerine göre, her rahibeden *peristoon* için belli bir katkıda bulunması beklenmekteydi⁶. Anlaşılan bu bağış miktarı standart olup herkesten 150 *denaria* toplanmıştır. Yukarıda bahsi geçen tüm belgelerde *peristoon* terimi kullanılmasına rağmen bu yazıtta *prostoon* terimi tercih edilmiştir. Burada *peristoon* yerine yanlışlıkla *prostoon*'un kullanılmış olması zayıf bir ihtimaldir, zira *peristoon* yapının avlusunu çevreleyen sütunlu alan anlamına gelirken, *prostoon* yapının önünde yer alan sütunlu sundurma (portiko) için kullanılan terim olmalıdır (krş. *LSJ*, s.v. *προστώον* ve *περίστωον*) ve dolayısıyla her iki bağış faaliyeti birbirinden büyük ihtimalle ayrıdır. *Prostoon*, epigrafik olarak nadir belgelenmiş gibi görünmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz Bonitai *katoikia*'sı yazıtları hariç, Küçük Asya'da tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece şuralarda belgelenmiştir; *IGR* III, no. 690 (Aperlai); Sayar *et al.* 1989, no. 20 = *SEG* 39, 1505 (Hierapolis-Kastabala); *TAM* III, 713 (Termessos); Naour 1980, no. 72 (Tyriaion); *IMylasa* I, no. 205 ve 206.

2. Anakes'e Adak

Alttan ve üstten profilli küçük bir adak taşı. Ön yüzde başlık büyük oranda zarar görmüştür, ancak eser genel olarak sağlamdır. 4 satırlık yazıt gövdede bir panel üzerine kazınmıştır.

Env. No.: 93-59; Buluntu Yeri: Bilinmemektedir; Yük.: 21 cm; Gen.: 14 cm (alt profil) / 9 cm (gövde) / 11 cm (üst profil); Kal.: 12 cm (alt profil) / 9 cm (gövde) / 10 cm (üst profil); Harf Yük.: 0,5-0,7 cm.

Tarih: Hellenistik Dönem (Alpha harfinde henüz *apices* görülmemesi ve *omega* ile *ny* harfleri dolayısıyla yazıtın MÖ III-II. yüzyıl arasına tarihlenmesi mümkün görünmektedir).

Ἀρτεμῷ
2 Ἀντιόχου
Ἰναξί εὐ-
4 χήν.

Antiokhos oğlu Artemo, Anakes'e adakı (sundu).

Str. 1: Bir erkek ismi olan Ἀρτεμῷ için bk. Zgusta 1964, § 108-13; *LGPN* VA, 74. Kaystros Vadisi'nden örnekleri için bk. *IEphesos* VII.1, no. 3240A ve Riel 2015, 279, no. 2.

Str. 3: Ἰναξ *epitheton*'u tekil kullanımda başta Zeus olmak üzere pek çok tanrı ile ilişkilendirilse de (Hemberg 1955, 9-11), çoğul hali olan Ἰναξί (= nom. Anakes) büyük oranda Dioskouroi olarak bilinen Kastor ve Polydeukes için kullanılır.

⁶ *IEphesos* VII.1, 174: "offenbar wurde damals von jeder Priesterin erwartet, daß sie einen Beitrag zum περιστώου leistete".

maktadır: Kern 1895, 114-115: “*Anax kann ursprünglich jeder Gott heissen wie ἀνάκτορον jedes Gottes Haus... Dagegen sind unter Ἀνακτες oder Ἀνακες immer die Dioskuren verstanden worden*”. B. Hemberg'e (1955, 12-14) göre ise Ἀνακες yine öncelikle Dioskouroi olmak üzere bütün tanrılar için kullanılabilen genel bir sıfattır. Bu kültün izlerine sıklıkla Attika'da rastlanmaktadır ve B. Hemberg (1955) tarafından ayrıntılı bir şekilde çalışılmıştır. Küçük Asya'da Anakes *epitheton*'unun belgelen- diği yazıtlar için bk. Bean – Cook 1955, 99, no. 4 = Edwards 1985, 873 [Halikarnassos-MÖ II. yüz- yıl]; *IKnidos* I, 139 [MÖ III. yüzyıl]. Bunun dışında Anaks tekil olarak bir kez Magnesia ad Maeand- rum'da belgelenmiştir (Kern 1900, 79, no. 94 [MÖ II. yüzyıl]). Artemis Pergaia, Perge kent sikkeleri üzerinde ve ayrıca birisi Perge'de birisi de Silyon'da olmak üzere yerel dilde yazılan iki Klasik Dö- nem yazıtında da (Brixhe 1976, 165-185, str. 29; Kaygusuz 1980, 249-256 = *SEG* 30, 1517) Wanassa Preiia olarak görülmektedir ve Anaks-Anakes-Anassa grubuyla ilişkili olabileceği tahmin edilmek- tendir (Hemberg 1955, 19-21).

3. Zeus Glaukas'a Adak

Mermerden, üçgen alınlıklı, köşe ve tepe akroterli adak steli. Alınlığın ortasında bir *patera* ve köşe- lerde stilize sarmaşık yaprakları motifleri vardır. Stelin üst gövdesinde bir çelenk ve onunda üstünde bir çift göz işlenmiştir. Sol kenarında hafif bir kırık olan eserin genel durumu iyi olup zıvanası ko- runmuştur.

Env. No.: 549; Buluntu Yeri: Bilinmemektedir. Ölçüler: Yük.: 64 cm; Gen.: 29 cm; Kal.: 5 cm; Harf Yük.: 1,5-1,7 cm. Eserden, Paz de Hoz 1999, 294, no. 61.32'de kısaca “*yayımlı değil*” notu düşülerek bahsedilmektedir.

Tarih: MS 170/1 yılı (Pharsalos *era*'sına göre)⁷.

- Ἔτους σιγ', μη(νός) Ἀπελλαίου
 2 η'· Διόδωρος Ἀπολλωνί-
 δου ὑπὲρ Ἀθηνοδώρου
 4 Διὶ Γλαύκα εὐχὴν.

218 yılında, Apellaios ayının 8. gününde. Apollonides oğlu Diodoros, Athenodoros için Zeus Glaukas'a adası sundu.

Str. 4: Zeus'in Glaukas *epitheton*'u daha önce sadece bir kez Lydia Bölgesi'nde yer alan Satala kenti teritoryumundan belge- lenmiştir (Keil – Premerstein 1914, 10-11, no. 8 = TAM V/1 no. 610). TAM editörü P. Herrmann, daha önce J. Keil – A.v. Pre- merstein tarafından γλαῦκος sözcüğü baz alınarak yapılan Γλα- [ύ]κκ tamamlamasına emin olamadığı için soru işareti koymuşsa da, bu yeni yazıtla birlikte bu şüphe ortadan kalkmıştır (krş. ay-

⁷ Kaystros Vadisi yerleşimlerinde ve özellikle Tire'de bu *era*'nın kullanımına ilişkin olarak bk. Leschhorn 1993, 289-295. Buna rağmen M. Riel, yaptığı Kaystros Vadisi ile ilgili yaptığı epigrafik yayınlarda (bk. yuk. dn. 3) Sulla *era*'sını da hep ikinci bir alternatif olarak vermektedir. Krş. aşağı. no. 5.

rica Paz de Hoz 1999, 294, dn. 46 ve Şahin 2001, 54). Kaystros Vadisi'nde Zeus, Glaukas dışında başka *epitheton*'larıyla da tapınım görmüştür, örneğin bk. Zeus Megistos (Uzunoglu 2019, Zeus Olympios (*IEphesos* VII/2, no. 3803D, str. 19); Zeus Digindenos (*IEphesos* VII/2, no. 3, 719 ve 3720); Zeus Tarigyenos (Akkan – Malay 2007, 16-22) ve Zeus Soter (Malay – Riel 2009, 228-229, no. 2). M. Riel'in (2009, 188) Tire Müzesi'nde kaydettiği ve yayımsız olan bir yazıtta Zeus'un Soter Karpodotes sıfatından bahsedilmektedir.

Stelin üzerinde yer alan bir çift göz motifi, Athenodoros'un gözlerinden hasta olduğu ve yüksek ihtimalle iyileşmesinin ardından onun adına Diodoros tarafından Zeus Glaukas'a adak adandığı şeklinde yorumlanmalıdır. Athenodoros'un, adağı adayan Diodoros ile olan ilişkisi yazıtta belirtilmemektedir, ancak aile üyelerinden birisi (oğlu, kardeşi vs) olması büyük olasılıktır. Özellikle Lydia ve Phrygia bölgelerinde, vücudunun çeşitli yerlerinden rahatsızlanan kişilerin rahatsızlıklarının iyileşmesi için (çok nadir olarak⁸) ya da çok daha sıklıkla iyileştikten sonra tanrıya olan şükranlarını ifade etmek için adak adanmaları geleneği oldukça yaygındır⁹. Kimi zaman buradaki gibi sadece kol, bacak, göğüs, cinsel organlar ve göz gibi organlar doğrudan stel üzerine işlenmekte, kimi zaman da rahatsızlığın ne olduğu (ὕπερ ὑγείας τῶν ὀφθαλμῶν, ὑπερ τοῦ ποδός) yazıtında açıklanmaktadır. A. Chaniotis'in yaptığı tabloda (1995 338-341, Tab. 1 ve 2) hastalıklarla ilgili olan adak yazıtlarında gözlerin daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. A. Chaniotis'e göre bunun sebebi, doktorların iyileştirebileceği basit rahatsızlıkların ya da insanları hızlı bir ölüme götüren çok ciddi hastalıklardan ziyade insanların uzun süre acı çekmesine sebep olan ve doğrudan tanrının yardımını ve müdahalesini gerektiren durumlarda bu tip adaklara daha çok başvurulmuş olmasıdır¹⁰. Bu yazıtlardan herhangi bir tanrının belirli bir rahatsızlığı iyileştirdiği gibi bir sonuç ise çıkmamaktadır, örneğin gözlerle ilgili rahatsızlıklarda Artemis Anaitis, Hosios-Dikaio, Men ya da Zeus gibi çok sayıda tanrıdan medet umulduğu görülmektedir¹¹. Zeus da Alsenos, Peizenos, Sabazios vs gibi pek çok lokal kimliğiyle bu adaklarda ön plandadır. İki adak yazıtı hariç hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmediğimiz Zeus Glaukas'ın da anlaşılabilir böyle bir iyileştirici özelliği olduğuna inanılmaktaydı.

4. Lucius Al(l)iacus Saturninus'un Mezarı

Mermerden tabula ansata. Env. No. 78-21; Buluntu Yeri: Bilinmemektedir; Yük.: 35 cm; Gen.: 46 cm; Kal.: 9 cm; Harf Yük.: 2,3- 3 cm.

Tarih: MS II. yüzyıl (harf karakterine göre)

Λούκιος
2 Ἀλίακος
Σατορνεΐ-
4 λος.

Lucius Al(l)iacus Saturninus (burada yatıyor).

⁸ Drew-Bear *et al.* (1999, 38) iyileşme gerçekleşmeden adak adanmasıyla ilgili tek örneğin Aelius Aristides'te olduğunu ifade etmektedir.

⁹ Van Straten 1981, 135-140; Chaniotis 1995, 323-344; Forsén 1996, 121-125; Drew-Bear *et al.* 1999, 37-38; Akyürek-Şahin 2004, 139-140; Hughes 2017, 151-186.

¹⁰ Chaniotis 1995, 328.

¹¹ Chaniotis 1995, 342, Tab. 3. Ayrıca krş. Akyürek-Şahin 2004, 139.

Str. 2: Ἀλίακος = Alliacus ismi için bk. Schulze 1991, 16 ve 345. Bu *nomen gentile* oldukça nadir olup (krş. Benedetti 2007, 342-343 = AE 2007, 2010a) Küçük Asya'da da tespit edebildiğimiz ilk örnektir.

Str. 3-4: Σατορνείλος = Σατορνείνος. “v” harfinin “λ”ya dönüşmesi hakkında bk. Dieterich 1898, 122-123; Gignac 1976, 109. Saturninus, Secundus ile birlikte Küçük Asya'da toplam 2615 defa belgelenme miktarıyla en sevilen Latin *cognomina*'nın başında gelmektedir, bk. Kajanto 1965, 30. Bu sayının günümüzde daha da arttığına şüphe yoktur. Saturninus *cognomen*'i özellikle askerler tarafından yoğun olarak tercih edilmekteydi, bk. Dean 1916, 273-278; krş. Solin 2018, 176.

Batı Anadolu ve özellikle Ephesos ve teritoryumu, MÖ I. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Puetoli ve Delos gibi ticari merkezlerden gelen ve MS I. yüzyılın ortalarından itibaren kentteki toplumsal hayata adapte olmaya başlayan İtalik kökenli ailelerin (sıklıkla *negotiatores* olarak bilinen tüccarların) uğrak yeri olmuştur ve bu durum epigrafik belgelere iyi bir şekilde yansımaktadır¹². Bizim yazıtımızın müzeye nereden getirildiği belli olmamakla birlikte çevredeki herhangi bir kırsal yerleşimden olduğuna dair bir şüphe yoktur¹³. Bu aileler, büyük ihtimalle *ges enktesis* (toprak edinme hakkı) çerçevesinde arazi sahibi oluyorlardı ve muhtemelen burada da bunun bir örneğini görmekteyiz¹⁴.

5. Aurelius Tatianos ve ailesinin mezarı

Mermerden levha. Env. No.: 11/08. Buluntu Yeri: Buluntu yeri bilinmemektedir.; Yükl.: 40 cm; Gen.: 37,5 cm; Kal.: 4 cm; Harf Yükl.: 2-3 cm.

Tarih: Yazıtta verilen 433 yılı oldukça geç olup eğer Pharsalos *era*'sına göre tarihlenirse MS 385/386 yılına denk gelmektedir. Kaystros Vadisi'nde bu *era* ile tarihlenen en geç yazıt, tespit edebildiğimiz kadarıyla MS 292/3 yılına aittir¹⁵. Ancak yazıtın buluntu yeri bilinmediği için Asia eyaletinin büyük bölümünde geçerli olan Sulla *era*'sını da düşünebiliriz, bu durumda yazıtın tarihi için diğer bir alternatif MS 348/349'dur.

- ἔτους υλγ' Αὐρ(ήλιος) Τατιανός
 Ἀλεξάνδρου κα-
 τεσκεύασεν τὸ ἡ-
 4 ρῶιον τῆ μητρὶ αὐ-
 τοῦ καὶ ἀδελφῶ
 καὶ ἑαυτῶ καὶ τῆ συ-
 βίῳ ἑαυτοῦ καὶ τέ-
 8 κνοῖς ἀρσενικοῖς
 καὶ ἐγγόνοις.

¹² Küçük Asya'da İtalik kökenli ailelerin varlığıyla ilgili bk. Hatzfeld 1919, 160-175; Ferrary 2002, 133-146; Kirbihler 2007, 18-35.

¹³ No.1'de adını andığımız Bonitai *katoikia*'sından Mettius *nomen gentile*'sine sahip olasılıkla İtalik olan bir aileyi yakın bir örnek olarak verebiliriz, *IEphesos* VII.1, no. 3224.

¹⁴ Étienne 2002, 8; Kirbihler 2007, 29.

¹⁵ *IEphesos* VII.2, no. 3711.

433 yılı. Aleksandros oğlu Aurelius Tatianos bu mezarı annesi, erkek kardeşi, kendisi, eşi, erkek çocukları ve torunları için yaptırdı.

Str. 1: Αὐρ(ήλιος) yazarken taşçı ustası *rho* harfini yazmayı unutmuş ve daha sonra satırın üstüne eklemiştir.

Str. 8: ἀρσενικοῖς = ἀρρενικοῖς. Bk. Gignac 1976, 142-143. Vefat eden çocukların cinsiyetinin belirtilmesi seyrek görülen bir durumdur. Bazı örnekler için bk. *TAM* V,2, no. 1081 (Thyateira); *SEG* 33, no. 1082 (Nikaia); *MAMA* VIII, no. 576 = *I Aphrodisias* 2007, no. 13.112; *I Aphrodisias* 2007, no. 11.44.

BİBLİYOGRAFYA

- AE
Akkan – Malay 2007
Akyürek-Şahin 2004
BE
Bean – Cook 1955
Benedetti 2007
Brixhe 1976
Chaniotis 1995
Dean 1916
Dieterich 1898
Drew-Bear *et al.* 1999
Edwards 1985
Étienne 2002
Ferrary 2002
Forsén 1996
Gignac 1976
Hatzfeld 1919
Hemberg 1955
Hughes 2017
IAphrodisias 2007
IEphesos VII.1
IEphesos VII.2
- L'Année épigraphique.*
Y. Akkan – H. Malay, “The village Tar(i)gye and the cult of Zeus Tar(i)gyenos in the Cayster valley”. *EA* 40 (2007) 16–22.
N. Akyürek-Şahin, “Phrygische Denkmäler im Museum von Bodrum”. *Olba* IX (2004) 137-149.
Bulletin épigraphique.
G. E. Bean - J. M. Cook, “The Halicarnassus Peninsula”. *ABSA* 50 (1955) 85-11.
L. Benedetti, “Aggiornamento a CIL, VI, 2467 e VI, 21936”. *Epigraphica* LXIX (2007) 341-346.
C. Brixhe, *Le dialecte grec de Pamphylie, documents et grammaire*. Paris 1976.
A. Chaniotis, “Illness and cures in the Greek propitiatory inscriptions and dedications of Lydia and Phrygia”. *Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context. Papers Read at Congress Held at Leiden University, 13-15 April 1992, Vol. II*. Eds. H. F. J. Horstmanshoff – Ph. J. van der Eijk – P. H. Schrijvers (Amsterdam-Atlanta 1995) 323-344.
L. R. Dean, *A Study of the Cognomina of Soldiers in the Roman Legions*. Princeton 1916 (Princeton Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi).
K. Dieterich, *Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache*. Leipzig 1898.
T. Drew-Bear, Ch. M. Thomas – M. Yıldızıuran, *Phrygian Votive Steles. The museum of Anatolian Civilisations*. Ankara 1999.
C. Edwards, *Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs*. New York 1985 (New York Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi).
R. Étienne, “Introduction”. Eds. C. Müller – C. Hasenohr, *Les italiens dans le monde grec: IIe siècle av. J.-C.-Ier siècle ap. J.-C. : circulation, activités, intégration: actes de la table ronde, Ecole normale supérieure, 14-16 Mai 1998*. Atina (2002) 1-8.
J. L. Ferrary, “La création de la province d'Asie et la présence italienne en Asie Mineure”. Eds. C. Müller – C. Hasenohr, *Les italiens dans le monde grec: IIe siècle av. J.-C.-Ier siècle ap. J.-C. : circulation, activités, intégration: actes de la table ronde, Ecole normale supérieure, 14-16 Mai 1998*. Atina (2002) 131-146.
B. Forsén, *Griechische Gliederweihungen. Eine Untersuchung zu ihrer Typologie und ihrer religions- und sozialgeschichtlichen Bedeutung*. Helsinki 1996.
F. T. Gignac, *A grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods, vol. I: Phonology*. Milano 1976.
J. Hatzfeld, *Les trafiquants italiens dans l'Orient hellénique*. Paris 1919.
B. Hemberg, ANAΞ, ANΑΣΣΑ und ANAKEΣ als Götternamen unter besonderer Berücksichtigung der attischen Kulte. Uppsala 1955.
J. Hughes, *Votive body parts in Greek and Roman religion*. Cambridge 2017.
J. Reynolds – C. Roueché – G. Bodard, *Inscriptions of Aphrodisias*. 2007 (erişim linki: <http://insaph.kcl.ac.uk/iaph> 2007; erişim tarihi: 07.02.2019).
R. Merkelbach, J. Nollé, R. Meriç – S. Şahin, *Die Inschriften von Ephesos, Teil 7.1: Nr. 3001–3500 (Repertorium-[IK 17.1])*. Bonn 1981.
R. Merkelbach, J. Nollé, R. Meriç – S. Şahin, *Die Inschriften von Ephesos, Teil*

- 7.2: Nr. 3501–5115 (*Repertorium-[IK 17.2]*). Bonn 1981.
- IGRIII R. Cagnat – E. Lafaye, *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes, Tomus Tertius*. Paris 1906.
- IKnidos I W. Blümel, *Die Inschriften von Knidos, Teil I (IK 41)*, Bonn 1992.
- IMylasa I W. Blümel, *Die Inschriften von Mylasa, Teil I: Inschriften der Stadt (IK 34)*. Bonn 1987.
- Kajanto 1965 I. Kajanto, *The Latin Cognomina*. Helsinki 1965.
- Kaygusuz 1980 İ. Kaygusuz, “Perge Artemis’i İçin Bir Adak Yazıtı”. *Belleten* XLIV (1980) 249-256.
- Keil – Premerstein 1914 J. Keil – A.v. Premerstein, *Bericht über eine dritte Reise in Lydien und den angrenzenden Gebieten Ioniens: ausgeführt 1911 im Auf-trage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Viyana 1914.
- Kern 1895 O. Kern, “Zwei Kultinschriften aus Kleinasien”. Eds. P. Wendland – O. Kern, *Beitraege Zur Geschichte der Griechischen Philosophie Und Religion*. Berlin (1895) 77-118.
- Kern 1900 O. Kern, *Die Inschriften von Magnesia ad Maeander*. Berlin 1900.
- Kirbihler 2007 F. Kirbihler, “Italiker in Kleinasien, mit besonderer Berücksichtigung von Ephesos (133 v. Chr. – 1. Jh. n. Chr.)”. Ed. M. Meyer, *Neue Zeiten – Neue Sitten. Zu Rezeption und Integration römischen und italischen Kulturguts in Kleinasien*. Viyana (2007) 18-35.
- Kirbihler 2009 F. Kirbihler, “Territoire civique et population d’Éphèse (Ve siècle av. J.-C.-IIIe siècle apr. J.-C.)”. Eds. H. Bru, F. Kirbihler – S. Lebreton, *L’Asie mineure dans l’Antiquité: Échanges, populations et territoires*. Paris (2009) 301-333.
- Kirbihler 2018 F. Kirbihler, “Le Caÿstre et Éphèse. Un exemple d’interaction entre une rivière et ses riverains à l’époque romaine”. Eds. A. Dan – St. Lebreton, *Études des fleuves d’Asie Mineure dans l’Antiquité, tome II*. Arras (2018) 133-159.
- Külzer 2017 A. Külzer, “Streifzüge durch das Tal des Kaÿstrios (Küçük Mende-res): Historisch- geographische Impressionen aus Westanatolien”. Eds. A. Külzer – M. Popović, *Space, Landscapes and Settlements in Byzantium: Studies in Historical. Geography of the Eastern Mediterranean*. Vienna-Novi Sad (2017) 195-213.
- Leschhorn 1993 W. Leschhorn, *Antike Ären. Zeitrechnung, Politik und Geschichte im Schwarzmeerraum und in Kleinasien nördlich des Tauros*. Stuttgart 1993.
- LGPNVA Th. Corsten, R. W. V. Catling – M. Riel, *A Lexicon of Greek Personal Names V A. Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia*. Oxford 2010.
- LSJ H.G. Liddell – R. Scott, *A Greek-English Lexicon, with a Revised Supplement*. Oxford 1996.
- Malay – Riel 2009 H. Malay – M. Riel, “Two New Inscriptions Recording Constructions in Dioshieron or Hypaipa”. Ed. O. Tekin, *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur*. İstanbul (2009) 227-229.
- MAMA VIII W. M. Calder – J. M. R. Cormack, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol. VIII: Monuments from Lycaonia, the Pisido-Phrygian borderland, Aphrodisias*. Manchester 1962.
- Meriç 2009 R. Meriç, *Das Hinterland von Ephesos. Archäologisch-topographische Forsch-*

- lungen im Kaystros-Tal*. Viyana 2009.
- Naour 1980 Chr. Naour, *Tyriaion en Cabalide. Épigraphie et géographie historique*. Zutphen 1980.
- Paz de Hoz 1999 M. Paz de Hoz, *Die lydischen Kulte im Lichte der griechischen Inschriften (AMS 36)*. Bonn 1999.
- Petzl 1994 G. Petzl, *Die Beichtinschriften Westkleinasiens (EA 22)*. Bonn 1994.
- Ricl 2009a M. Ricl, "Greek Inscriptions in the Museum of Tire (Turkey)". *Dialogues d'histoire ancienne* 35/2 (2009) 186-189.
- Ricl 2009b M. Ricl, "Report on the Results of an Epigraphic Survey in the Cayster Valley in October 2008". *Dialogues d'histoire ancienne* 35/2 (2009) 182-185.
- Ricl 2010a M. Ricl, "A New Inscription from the Cayster Valley and the Question of Double Names in Hellenistic and Roman Lydia". Eds. R. W. V. Catling – F. Marchand, *Onomatologos. Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews*. Oxford (2010) 530-551.
- Ricl 2010b M. Ricl, "Greek Inscriptions in the Museum of Tire". *AST* 27/2 (2010) 445-450.
- Ricl 2013 M. Ricl, "New Inscriptions from the Kayster (Küçük Menderes) Valley". *EA* 46 (2013) 35-56.
- Ricl 2015 M. Ricl, "New Inscriptions from the Kayster (Küçük Menderes) Valley II". *Ancient West & East* 14 (2015) 275-291.
- Sayar et al. 1989 M. H. Sayar, P. Siewert – H. Tauber, *Inschriften aus Hierapolis-Kastabala: Bericht über eine Reise nach Ost-Kilikien*. Viyana 1989.
- Schuler 1998 Ch. Schuler, *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien*. Münih 1998.
- Schulze 1991 W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, mit einer Berichtigungsliste zur Neuauflage von Olli Salomies*. Hildesheim 1991 (1904'ten geliştirilmiş tıpkıbasım).
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*.
- Solin 2018 H. Solin, "On the Use of Latin Names in Asia Minor. A Case Study". *The Journal of Epigraphic Studies* 1 (2018) 169-182.
- Şahin 2001 N. Şahin, *Zeus'un Anadolu Kültleri*. İstanbul 2001.
- TAM III R. Heberdey, *Tituli Asiae Minoris, III. Tituli Pisidiae linguis Graeca et Latina conscripti, 1. Tituli Termessi et agri Termessensis*. Viyana 1941.
- TAM V/1 P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti. Fasc. I: Regio septentrionalis ad orientem vergens*. Wien 1981.
- TAM V/2 P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti. Fasc. II: Regio sept aus dem rauhen Kilikien entrionalis ad occidentem vergens*. Viyana 1989.
- Uzunoglu 2019 H. Uzunoglu, "A New Honorary Inscription Preserved in the Museum of Tire: The Katoikia of the Lydomouandetai in the Cayster Valley". Eds. M. Nollé- P. M. Rothenhöfer- G. Scmied-Kowarzik-H. Schwartz-H. CH. von Mosch *Festschrift für Johannes Nollé zum 65. Geburtstag*, Bonn 2019.
- Van Straten 1981 F. T. van Straten, "Gifts for the gods". Ed. H. S. Versnel, *Faith, Hope, and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*. Leiden (1981) 65-151.
- Zgusta 1964 L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*. Prag 1964.

